

2021

ARCHEOLOGIE NOTA MET BEPERKTE SAMENSTELLING Litterveldstraat te Aatrijke (West-Vlaanderen)

ADEDE Archeologisch Rapport 700

Boris Horemans

ADEDE ARCHEOLOGISCH RAPPORT 700

Archeologienota met
beperkte samenstelling
Litterveldstraat te Aartrijke
(West-Vlaanderen).

BORIS HOREMANS

Colofon

Uitgever	ADEDE bvba
Jaar van uitgave	2021
Plaats van uitgave	Gent
Redactie	Niels Janssens & David Janssens
ISSN	2033-6810

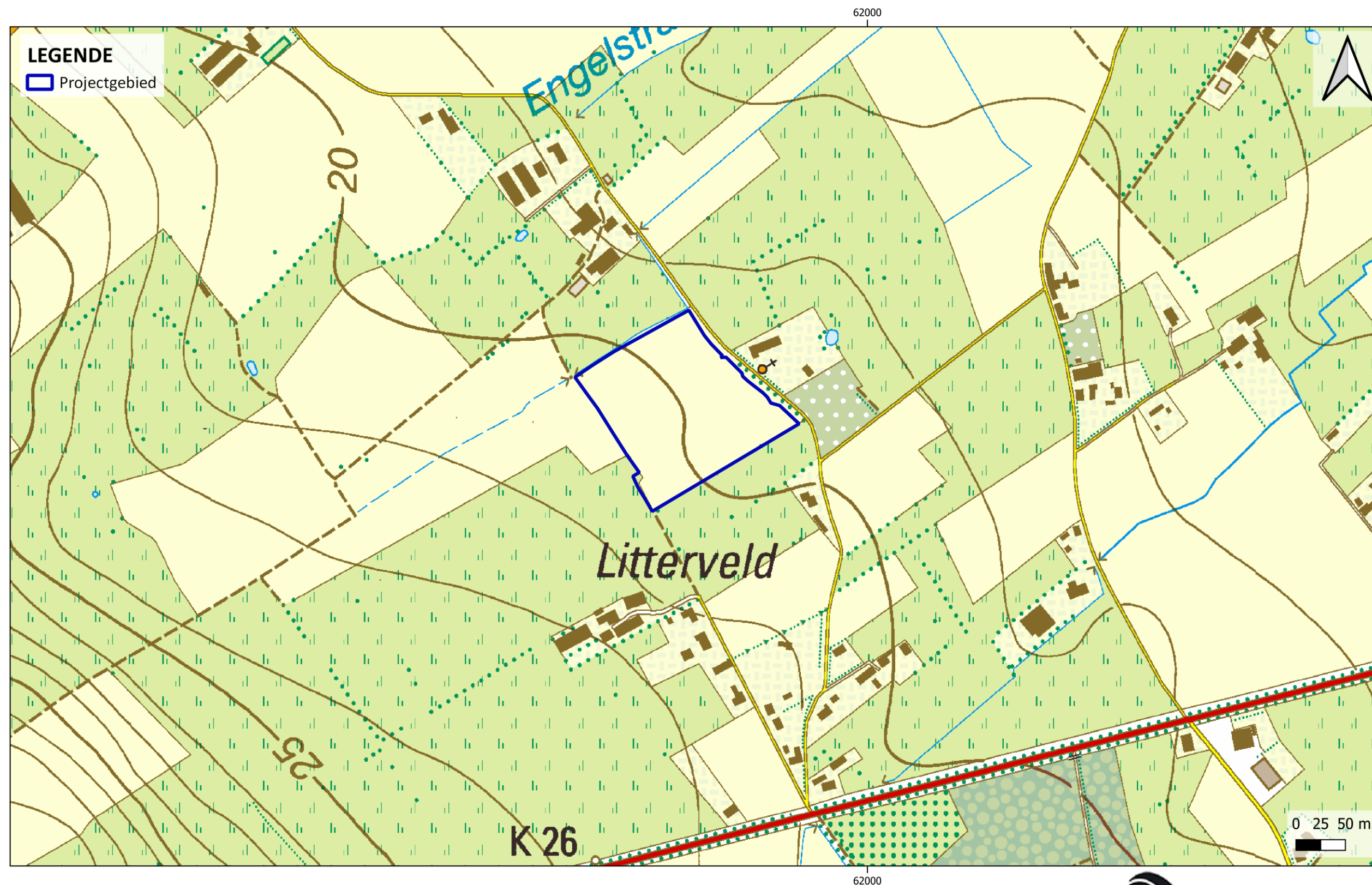
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ADEDE bvba. ADEDE bvba is niet aansprakelijk voor eventuele schade voortvloeiend uit diens adviezen.

Inhoudsopgave

1	Administratieve fiche	- 4 -
2	Bureauonderzoek	- 8 -
2.1	Archeologische voorkennis	- 8 -
2.2	Aanleiding van het onderzoek.....	- 8 -
2.3	Doel van het onderzoek	- 8 -
2.4	Huidige situatie projectgebied	- 9 -
2.5	Beschrijving geplande werken.....	- 9 -
2.6	Randvoorwaarden	- 9 -
2.7	Werkwijze	- 9 -
3	Assessmentrapport.....	- 13 -
3.1	Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied.....	- 13 -
3.2	Historische situering van het onderzoeksgebied	- 16 -
3.2.1	Algemene historische situering	- 16 -
3.2.2	Historisch kaartmateriaal	- 19 -
3.2.2.1	Kaart van Ferraris (1771 – 1778)	- 19 -
3.2.2.2	Atlas der Buurtwegen (1840)	- 21 -
3.2.2.3	Topografische kaart van Vandermaelen (1846 – 1854)	- 22 -
3.2.2.4	Kaart van Popp (1842 – 1879)	- 23 -
3.2.1	Luchtfoto 1971	- 24 -
3.2.2	Luchtfoto 1979-1990	- 25 -
4	Besluit	- 30 -
5	Bibliografie.....	- 31 -
6	Lijst van figuren	- 32 -

1 Administratieve fiche

Projectcode	2021D307
Site	Aatrijke – Litterveldstraat
Projectsigle ADEDE	AAR-LIT
Soort onderzoek	Bureauonderzoek
Aard van de vervolgwerken	Ophoging terrein.
Uitvoerder	ADEDE bvba
Erkenningsnummer ADEDE bvba	2015/00058
Erkend archeoloog	David Janssens 2018/00215
Tijdelijke bewaarplaats archief	ADEDE bvba
Bibliografische referentie	Boris Horemans, 2021, Archeologienota met beperkte samenstelling Litterveldstraat te Aatrijke (West-Vlaanderen), ADEDE Archeologisch Rapport 700, Gent.
Grootte projectgebied	± 22.865m ²
Periode uitvoering	April 2021
Themen thesaurus Onroerend Erfgoed	Archeologienota, Bureauonderzoek
Verstoorde zones	n.v.t.

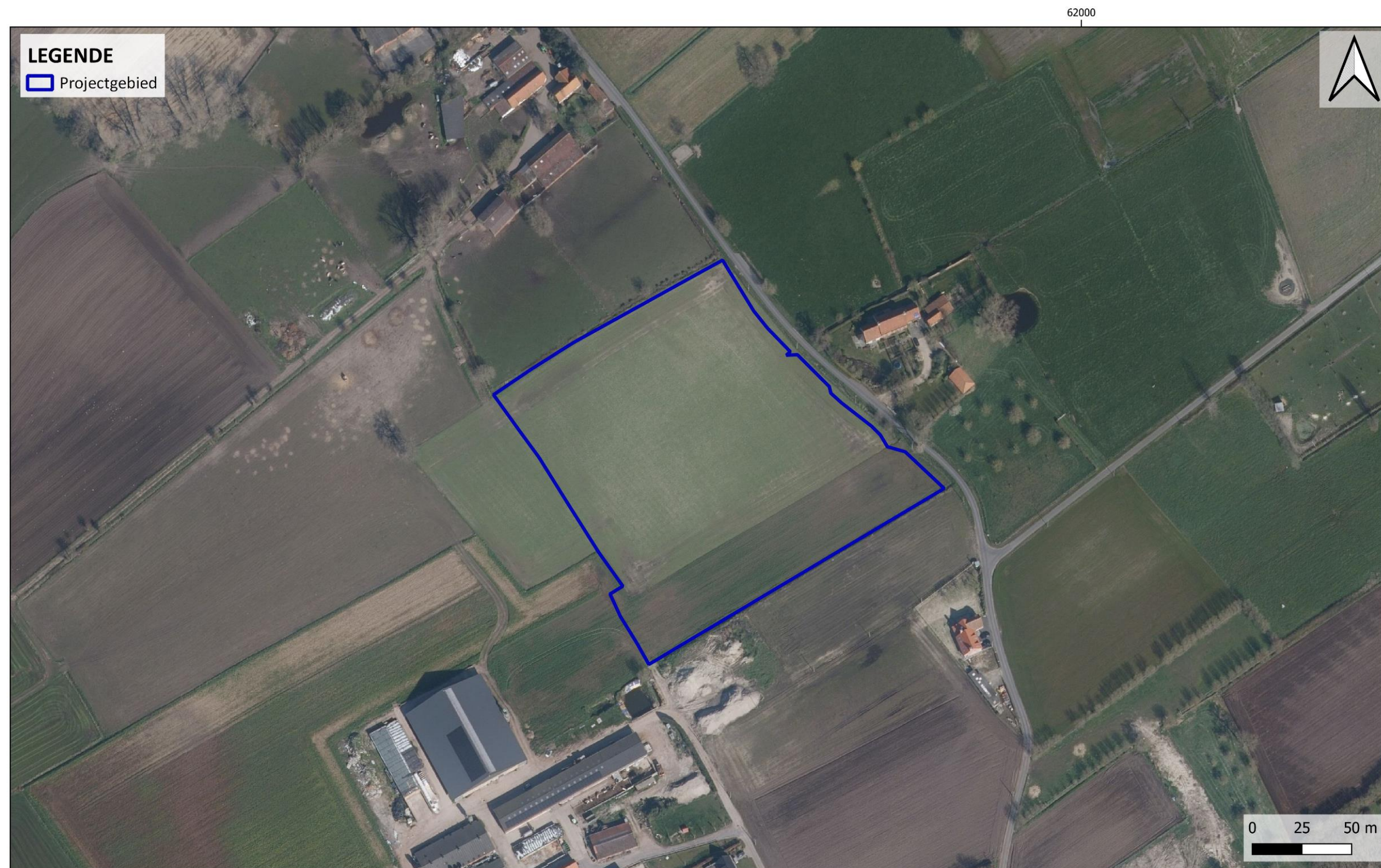

Aartrijke - Litterveldstraat

aangemaakt: 23 april 2021
bron: AGIV - QGIS - CRS: Lambert 72

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

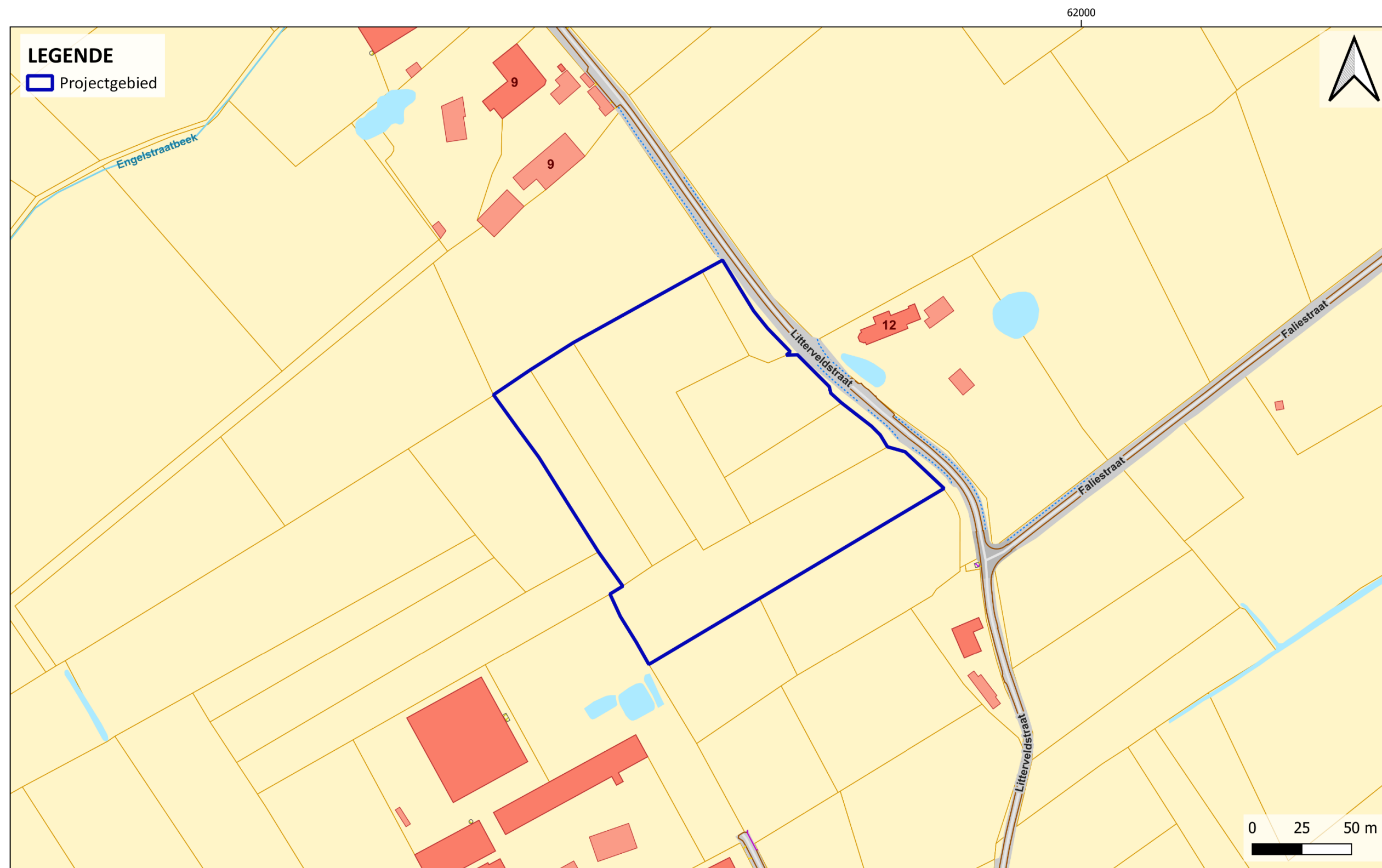

Aartrijke - Litterveldstraat

aangemaakt: 23 april 2021
bron: AGIV - QGIS - CRS: Lambert 72

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

Aartrijke - Litterveldstraat

aangemaakt: 23 april 2021
bron: AGIV - QGIS - CRS: Lambert 72

ADEDE
SEARCH & RECOVERY

2 Bureauonderzoek

2.1 Archeologische voorkennis

Binnen de contouren van het projectgebied werd vooralsnog geen archeologisch onderzoek uitgevoerd.

2.2 Aanleiding van het onderzoek

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande omgevingsvergunningsaanvraag voor stedenbouwkundige handeling waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 3.000m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 5.000m² of meer bedraagt. De initiatiefnemer is daarom verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

2.3 Doel van het onderzoek

Het doel van deze archeologienota is een afweging te maken van het kennisvermeerderingspotentieel van eventueel archeologisch (voor)onderzoek binnen het projectgebied. Er wordt gekozen voor een archeologienota met beperkte samenstelling waarbij de mogelijke impact van de geplande bodemingreep vergeleken wordt met het archeologische potentieel en de meerwaarde van de kennis die een eventueel vervolgonderzoek met zich meebrengt. Conform artikel 7.2 uit de Code van Goede Praktijk kan de inhoud van een bureauonderzoek beperkt blijven tot de analyse van de geplande werken en dat ene doorslaggevende aspect, indien de confrontatie tussen de toekomstige werken en één doorslaggevend aspect uit de inschatting van de archeologische waarde van het onderzochte gebied aantoont dat:

1. Met aantoonbare zekerheid geen archeologisch erfgoed aanwezig is op het onderzochte terrein, of;
2. De toekomstige werken met aantoonbare zekerheid geen verstoring zullen veroorzaken aan het eventuele aanwezige archeologische erfgoed, of;
3. Verder onderzoek van het terrein in het kader van de toekomstige werken met aantoonbare zekerheid niet zou leiden tot nuttige kenniswinst.

2.4 Huidige situatie projectgebied

Het projectgebied is momenteel volledig onbebouwd en in gebruik als landbouwgrond.

2.5 Beschrijving geplande werken

De geplande werken bestaan in de ophoging van het terrein, waarbij de meer zuidoostelijk gelegen delen worden opgehoogd naar hetzelfde niveau van de noordelijke delen van het terrein. De op te hogen zone kent een oppervlakte van zo'n 11.771m² en deze wordt opgehoogd met een totaal van 2.475m³ grond. Daarbij wordt, volgens de informatie die ons door de opdrachtgever verstrekt werd, enkel gewerkt met aangevoerde teelaarde. De bestaande laag teelaarde zal dus niet eerst worden afgegraven en de geplande werken betreffen dus louter ophogingswerken. Deze ophogingen zullen een vijf à vijftien centimeter dik zijn op de meer noordelijke delen van het terrein, maar zullen op de zuidelijkere delen zo'n 40 à 45 centimeter bedragen. Verder wordt ook de gracht verbreed met zo'n 118m²/45m³.

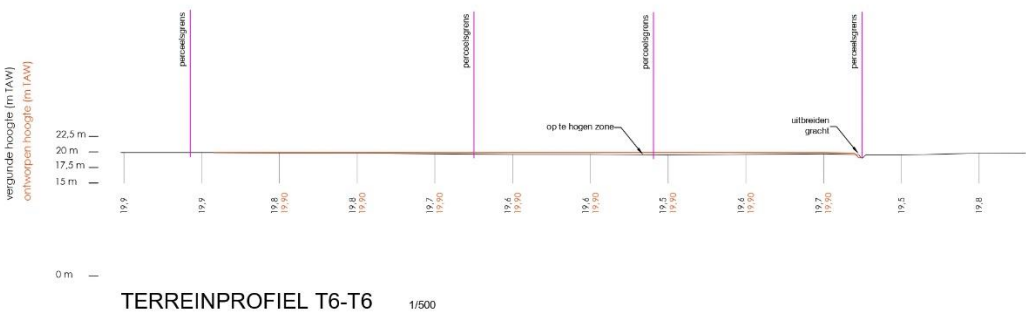
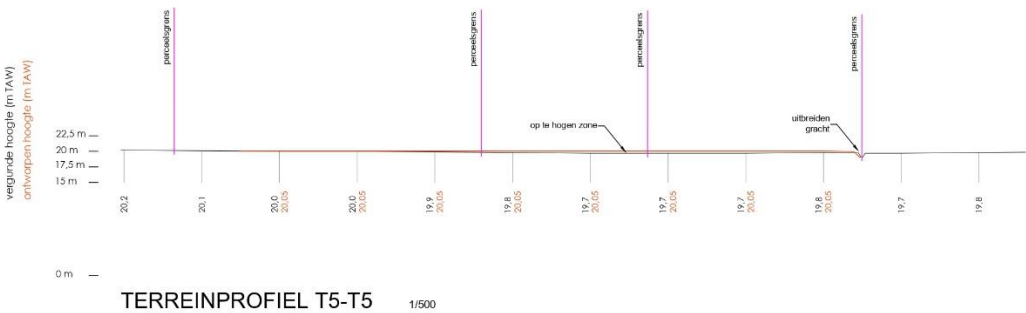
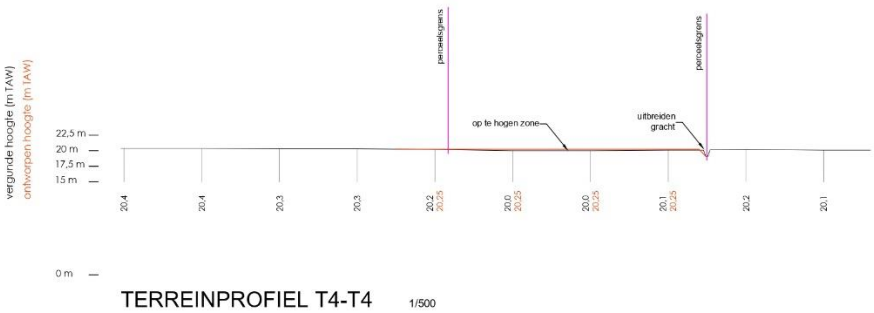
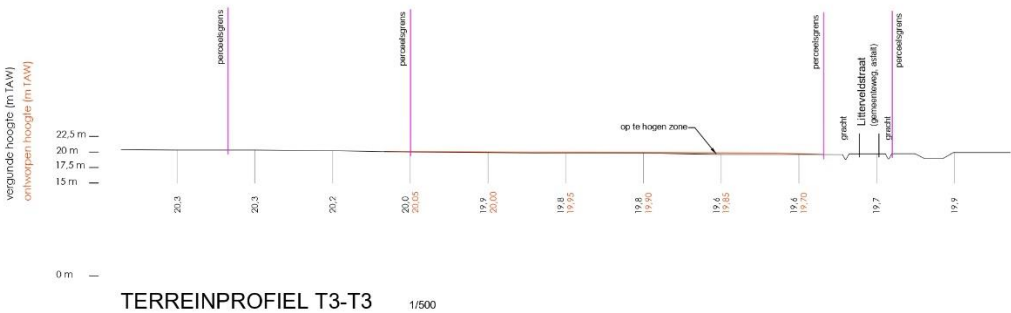
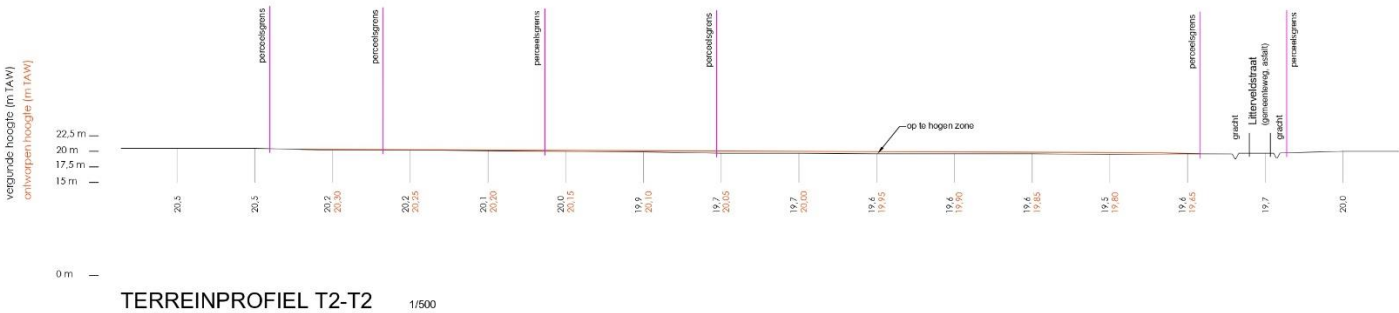
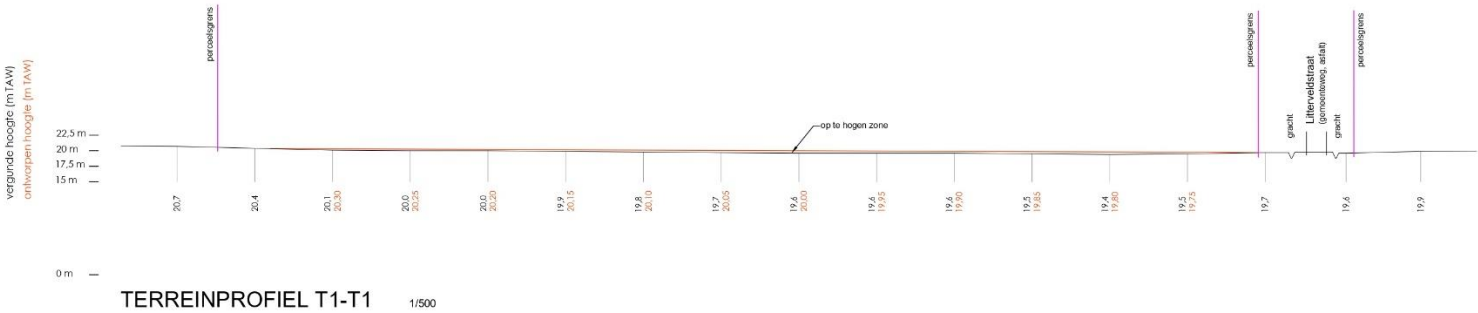
2.6 Randvoorwaarden

N.V.T.

2.7 Werkwijze

Het bureauonderzoek met beperkte samenstelling heeft tot doel aan te tonen dat de geplande ingrepen geen verstoring zullen teweegbrengen aan eventueel aanwezige archeologische waarden ter hoogte van het onderzoeksgebied. Anderzijds zullen de ingrepen ter hoogte van de gracht dusdanig beperkt zijn dat verder archeologisch onderzoek geen kenniswinst zal opleveren. Hiervoor wordt de confrontatie tussen de geplande ingrepen en de inschatting van de archeologische waarde (en bijhorend kennisvermeerderingspotentieel) van het onderzoeksgebied onderzocht.

Aan wie dit aanbelangt.

Aartrijke, 19/04/2021

Geachte,

Met huidig schrijven bevestig ik, Johan Vanhullebusch, hierbij dat de teelaarde niet voorafgaand de ophoging zal afgegraven worden omdat er voldoende zwarte aarde zal worden aangevoerd om de ophoging uit te voeren.

Met vriendelijke groet,

Johan Vanhullebusch

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Johan Vanhullebusch', written in a cursive style.A faint, handwritten mark or signature in the bottom left corner of the page.

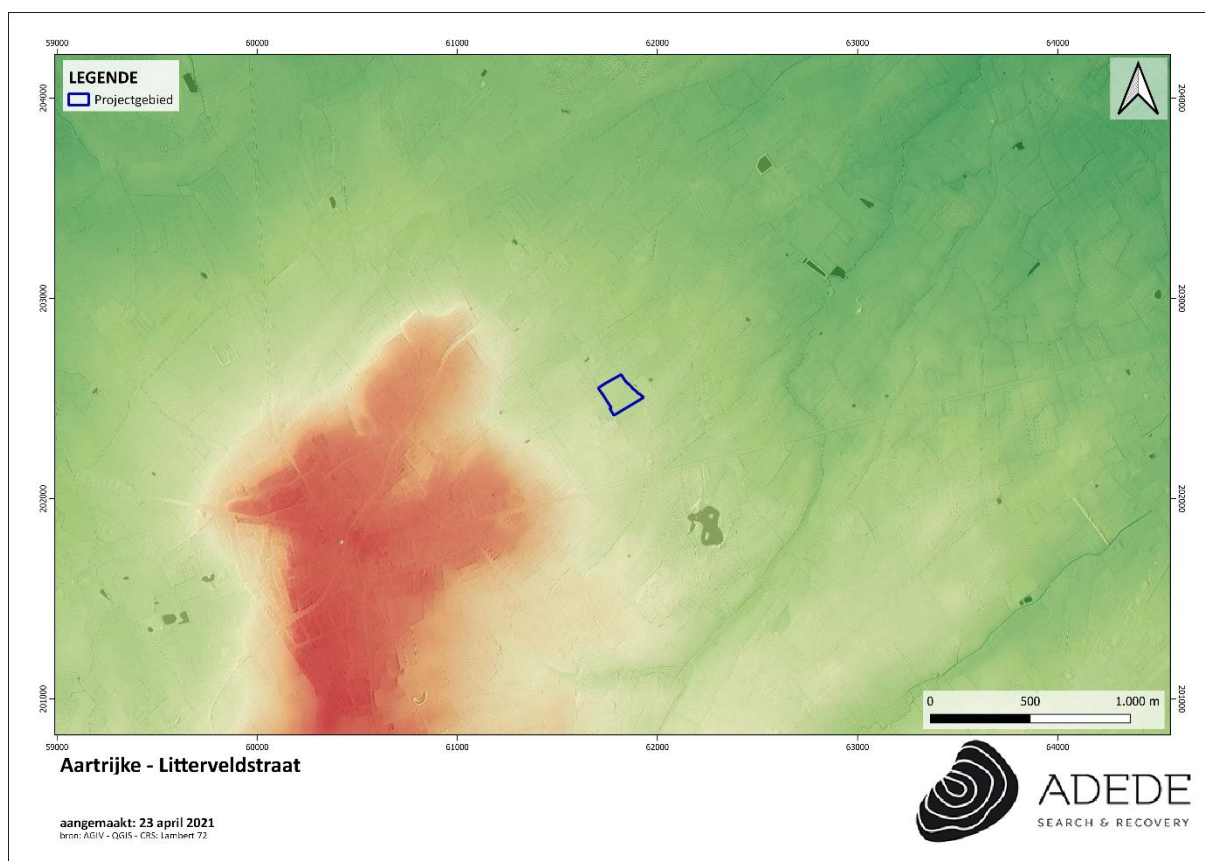
3 Assessmentrapport

3.1 Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied

Fysisch-geografisch behoort Aatrijke tot Zandig Vlaanderen en meer specifiek het Westelijk Houtland. Het ligt op een noordelijke uitloper van het "Plateau van Wijnendale", dat zich als een zogenaamd erosiereliëf uitstrekt van Aatrijke (Zedelgem) over Wijnendale (Torhout) tot aan "Ruidenberg-Belhutte". Deze zone komt ook overeen met de zogenaamde oude veldgebieden van Torhout, waarvan het "Wijnendaleveld" (met onder andere Verloren Kost, Kasteel de Maere) in het naburige Torhout en Ichtegem een restant vormt.

Aatrijke zelf ligt op een hoogte (circa 40 meter) die in zuidelijke richting aanhoudt. In de andere richtingen met een helling (westzijde duidelijk steiler dan de oostzijde) waarop diverse beken ontspringen. De brongebieden en bovenlopen van die beken zijn duidelijk herkenbaar in het landschap door de insnijding. Aan de voet van de helling ligt er een zacht glooiend landschap dat afhelt in noordoostelijke en -westelijke richting. De hoogte neemt geleidelijk af van circa 20 tot 10 meter. De beekstelsels op de oostelijke helling, met name de Zabbeek, Engelstraatbeek, Scheibeeek en Wildebeek wateren in essentie noordoostwaarts af in de richting van Zedelgem en Brugge naar de Kerkebeek. De beekstelsels ten westen, met name de Bekegemsebeek, Zeewegbeek en Ichtegembeek/Aletebeek, stromen noordwestwaarts, naar de Moerdijkvaart, Bourgonjevaart en het Groot Geleed. De bodem bestaat hoofdzakelijk uit zandgronden die wel sterk kunnen variëren inzake vochtigheid.

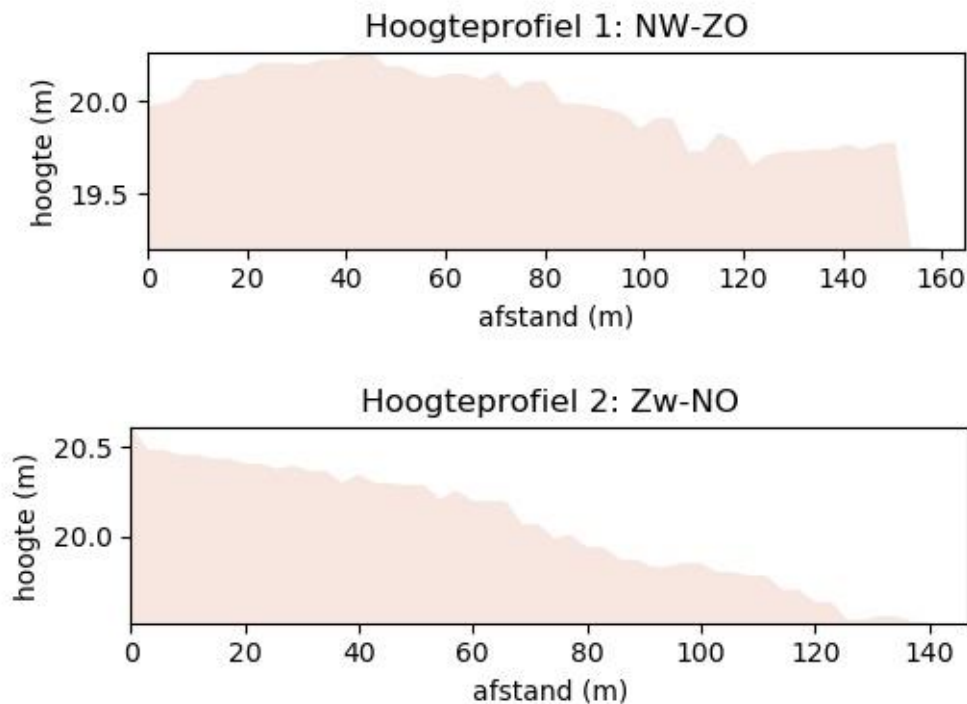
Het projectgebied zelf is gelegen op een hoogte van zo'n 20m TAW, waarbij het zuidelijke deel zo'n halve meter lager ligt dan het noordelijke gedeelte van het projectgebied.

Figuur 1. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m.

Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail).

Figuur 3. Hoogteprofielen van het projectgebied.

3.2 Historische situering van het onderzoeksgebied

3.2.1 Algemene historische situering¹

Bewoningssporen in Aartrijke gaan terug tot het Neolithicum. In de vroege twintigste eeuw vond baron Maurice de aere d'Aertrycke een zogenaamd 'neolithisch woonoord' nabij de bronnen van de Moubeek. Hij onderscheidde vier neolithische vindplaatsen, waar talrijke archeologica opgegraven werden, waaronder lemmers, krabbers, nuclei, pijlpunten. Er is sprake van in totaal een vijfhonderdtal voorwerpen.

Prospectie door middel van luchtfotografie, uitgevoerd door de Gentse Universiteit in de jaren 1990 levert sporen op van een grafveld, met relictten uit verschillende periodes, in het westen van de gemeente, op het zogenaamd Gemeneveld. Er zijn zowel enkelvoudige als dubbele cirkelvormige structuren teruggevonden (bronstijd), maar ook een langwerpige, omgrachte structuur, een zogenaamd 'langbed' uit de late brons- of vroege ijzertijd en ten minste één vierkant spoor, wellicht een funerair monument uit de late ijzertijd en/of de Romeinse periode. Hiernaast liggen nog twee dubbele circulaire structuren, vlak bij elkaar, op de Sparappelhoek, op het hoogste punt van de gemeente. Ten slotte zijn er nog een zevental cirkels te vinden, verspreid over het westen van het

¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2021: Aartrijke [online] <https://id.erfgoed.net/themas/15840> (Geraadpleegd op 27-04-2021).

Aartrijkse grondgebied. Aan het kruispunt van de Dwarsstraat en de Bekegemsestraat bevindt zich een belangrijk archeologisch complex, dat moeilijk te interpreteren is.

De naam Aartrijke zou terug te voeren zijn tot een Gallo-Romeins toponiem "Artiriacum", samengesteld uit "Artur" en "acum", wat zoveel betekent als gebied dat toebehoort aan Artur. Het centrum van Aartrijke zou ontstaan zijn als Romeinse versterking. Naast de benaming van de gemeente zijn er ook nog andere sporen van menselijke aanwezigheid tijdens de Gallo-Romeinse periode in de vorm van archeologische vondsten, enkele Romeinse wegen en het voorkomen van een aantal koutertoponiemen, die evenwel hun oorsprong kunnen vinden in de vroege middeleeuwen.

In de eerste plaats moeten een aantal archeologische vondsten opgemerkt worden. Reeds in 1806 of 1808 wordt een vondst van Romeinse goudmunten te Aartrijke gemeld. In 1890 wordt aan een hoeve (langs de Zeeweg) een muntschat opgegraven. De munten dateren van 63 tot 145 na Christus en worden vermoedelijk omstreeks deze laatste datum ingegraven, het is onduidelijk waar deze munten tegenwoordig bewaard worden. In 1906 wordt nog een Romeins goudstuk uit de Aartrijkse bodem opgediept. Deze behoort thans tot de collectie van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis te Brussel. In de omgeving van de Romeinse wegen zijn bij verschillende prospecties oppervlaktevondsten gedaan, voornamelijk bestaande uit fragmenten van Romeinse dakpannen en Romeins aardewerk. Bij werken voor de verkaveling van de wijk Oliemolen (1983-1985) ten zuidoosten van de dorpskern is aardewerk uit de Romeinse periode gevonden. Het gaat zowel om Romeins import-aardewerk als om lokaal of regionaal geproduceerd aardewerk, vermoedelijk daterend uit de eerste helft van de 1ste eeuw.

Aartrijke is ook gelegen op het kruispunt van twee Romeinse diverticula of wegen van tweede categorie: de Steenstraat en de Zeeweg. Het tracé van de Steenstraat vertrekt van Steenvoorde (Noord-Frankrijk) en verloopt in noordoostelijke richting over Poperinge, Woumen, Werken en Aartrijke. Van Aartrijke tot Brugge verdergezet als Brugse Heirweg en Diksmuidse Heirweg genoemd. Verschillende opgravingen en de vondst van muntschatten (Elverdinge, Noordschote, Merkem, Werken en Aartrijke) langs het tracé hebben de Romeinse oorsprong van deze weg aangetoond. In 1972 worden werken uitgevoerd aan de Steenstraat en de Zeeweg. Bij deze gelegenheid vindt Professor Hugo Thoen een bedding van grote veldsteen, met daaronder een laag zwavel, gemengd met kleine stukken veldstenen. Het zou om het oorspronkelijke, Romeinse wegdek gaan. Te Aartrijke verloopt de weg van noordoost naar zuidwest via de Brugse Heirweg, de Engelstraat en de Steenstraat. Vanaf het einde van de Steenstraat is het tracé onduidelijk. Er worden in de literatuur drie mogelijkheden geopperd, die we hier chronologisch voorstellen. De eerste theorie stelt dat de Romeinse weg loopt via de Steenstraat en de Sparappelstraat te Torhout tot aan de Zeeweg Zuid aan de grens met Aartrijke. Vandaar zou het tracé langs de Zeeweg Zuid noordwaarts verlopen tot aan de Steenstraat. Een tweede theorie plaatst het tracé opnieuw langs de Sparappelstraat te Torhout tot

aan de Zeeweg Zuid te Aartrijke. Aan de overzijde van de Zeeweg Zuid zou de weg dan verder verlopen langsheen Zeeweg Zuid nummer 7 en nummer 9 tot aan de Aartrijksestraat en zo verder naar het centrum van Aartrijke, waar de aansluiting met de Brugse Heirweg gemaakt wordt. Tussen Zeeweg Zuid en de Aartrijksestraat zou dit tracé gedeeltelijk als oprit van een hoeve en gedeeltelijk als voetweg bewaard zijn en de weg volgt dan grosso modo dezelfde hoogtelijn op het grondgebied van Aartrijke. De derde en meest recente theorie stelt dat de Steenstraat vanaf de Sparappelstraat een tracé volgt dat op de Atlas der Buurtwegen (circa 1844) nog als de voetweg "Kappelleweg" aangeduid is en rechtlijnig verloopt in het verlengde van de Steenstraat. Het kruispunt van de Steenstraat en de Zeeweg komt overeen met het huidige kruispunt van de Steenstraat met Zeeweg Zuid en Zeeweg Noord. De weg zou dan in de vroege middeleeuwen naar het hoger gelegen tracé zie tweede theorie verlegd zijn omdat het lager gelegen en ouder tracé te maken krijgt met wateroverlast na het vertrek van de Romeinen en het verval van de afwateringssystemen. De tweede Romeinse buurtweg in Aartrijke is de Zeeweg. Deze volgt het huidige tracé van Zeeweg Noord en Zeeweg Zuid op het grondgebied van Aartrijke en maakt deel uit van de Romeinse weg van Bavai via Doornik, Kortrijk en Aartrijke naar Oudenburg. Opgravingen aan beide wegdelen hebben de Romeinse oorsprong van de weg aangetoond.

Verder moeten we ook de talrijke koutertoponiemen te Aartrijke vermeld worden. Deze toponiemen, terug te vinden in de kerkrekeningen van 1562 en 1568 en in de leggers van het Aartrijkse kerkbezit uit 1624, duiden op grote percelen akkerland, gegroepeerd ten zuiden, ten noordwesten en ten noordoosten van de kerk.

De parochie Aartrijke vindt haar oorsprong vermoedelijk in een Merovingisch koninklijk domein, bestaande uit een vroomhof (een woning voor de heer of zijn plaatsvervanger, met bijhorende bedrijfsgebouwen en bedehuis) en drie hoeves, in gebruik gegeven aan laten. Dit domein wordt reeds vóór 898 aan de bisschop van Doornik-Noyon geschonken. De invallen van de Noormannen brengen een administratief vacuüm met zich mee, door graaf van Vlaanderen Boudewijn II tussen 879 en 884 gebruikt om zijn macht uit te breiden. Het is in dit kader dat de eerste vermelding van Aartrijke in 898 wordt gesitueerd. In dat jaar vraagt bisschop Heidilo van Doornik-Noyon aan de Karolingische koning Karel de Eenvoudige om de schenking van Aartrijke, met haar drie afhankelijke hoeven opnieuw te bekrachtigen. Hieruit valt af te leiden dat Aartrijke ooit toebehoorde aan de Merovingisch-Karolingische koningen, die het schonken aan de bisschop. Deze vraagt nu een akte om deze schenking te bevestigen, omdat hij in zijn eigendom bedreigd is door de graaf van Vlaanderen. Dit blijkt tevergeefs wanneer Aartrijke immers voor de tweede maal vermeld wordt, als de "villa Atrecias", met Arnulf I de Grote, graaf van Vlaanderen als bezitter van Aartrijke.

In 1977 verliest Aartrijke zijn zelfstandigheid als gevolg van de fusie met Zedelgem, Loppem en Veldegem waarbij Zedelgem de hoofdgemeente wordt. Oorspronkelijk zouden Aartrijke, Veldegem

en Zedelgem bij Torhout gevoegd worden, terwijl Loppem onder Oostkamp zou vallen. Men geeft echter de voorkeur aan Zedelgem gezien het belang van de industrie op de wijk De Leeuw. In Loppem gaan er in eerste instantie stemmen op om een zelfstandige gemeente te blijven, maar als dit niet blijkt te lukken zijn de meningen verdeeld tussen aansluiting bij Oostkamp of bij Zedelgem. Bij de uiteindelijke fusie wordt een deel van het grondgebied van Aartrijke, bestaande uit de wijk Sparappel en een deel van de Zeeweg Zuid, onder meer met het kasteel "d'Aertrycke" (zie Torhout), afgestaan aan Torhout. Het voormalige gemeentehuis van Aartrijke (zie Brugsestraat) wordt in gebruik genomen voor OCMW-diensten.

De huidige gemeentekern van Aartrijke situeert zich rondom het kerkplein, met centraal de Sint-Andreaskerk (zie Brugsestraat nummer 1) en aansluitend de grote verkeersassen, zoals de Eernegemsestraat, de Noordstraat, de Engelstraat/Brugse Heirweg, de Brugsestraat, de Aartrijksestraat en de Steenstraat. Sedert 1858 doorkruist de N368 (Eernegemsestraat/Brugsestraat) de gemeente van west naar oost. De dorpskern is ontstaan op een hoogte waarrond de uitwaaiende hoofdwegen die grosso modo het verloop van de beekvalleien volgen. Ten westen van de dorpskern situeert zich een kruispunt van twee Romeinse wegen. Enerzijds maken de Brugse Heirweg, Engelstraat en Steenstraat onderdeel uit van de Steenstraat, een diverticulum van de grote Romeinse baan tussen Boulogne-sur-Mer en Keulen. In Brugge sluit de weg aan op de Zandstraat, de Romeinse kustweg die Oudenburg over Brugge met Aardenburg (Zeeuws-Vlaanderen) verbindt. Anderzijds volgen de Zeeweg Noord en Zeeweg Zuid het tracé van de weg tussen Bavai en Oudenburg. Koutertoponiemen op de zuidwestflank van de helling laten vroege landbouwontginning vermoeden.

3.2.2 Historisch kaartmateriaal

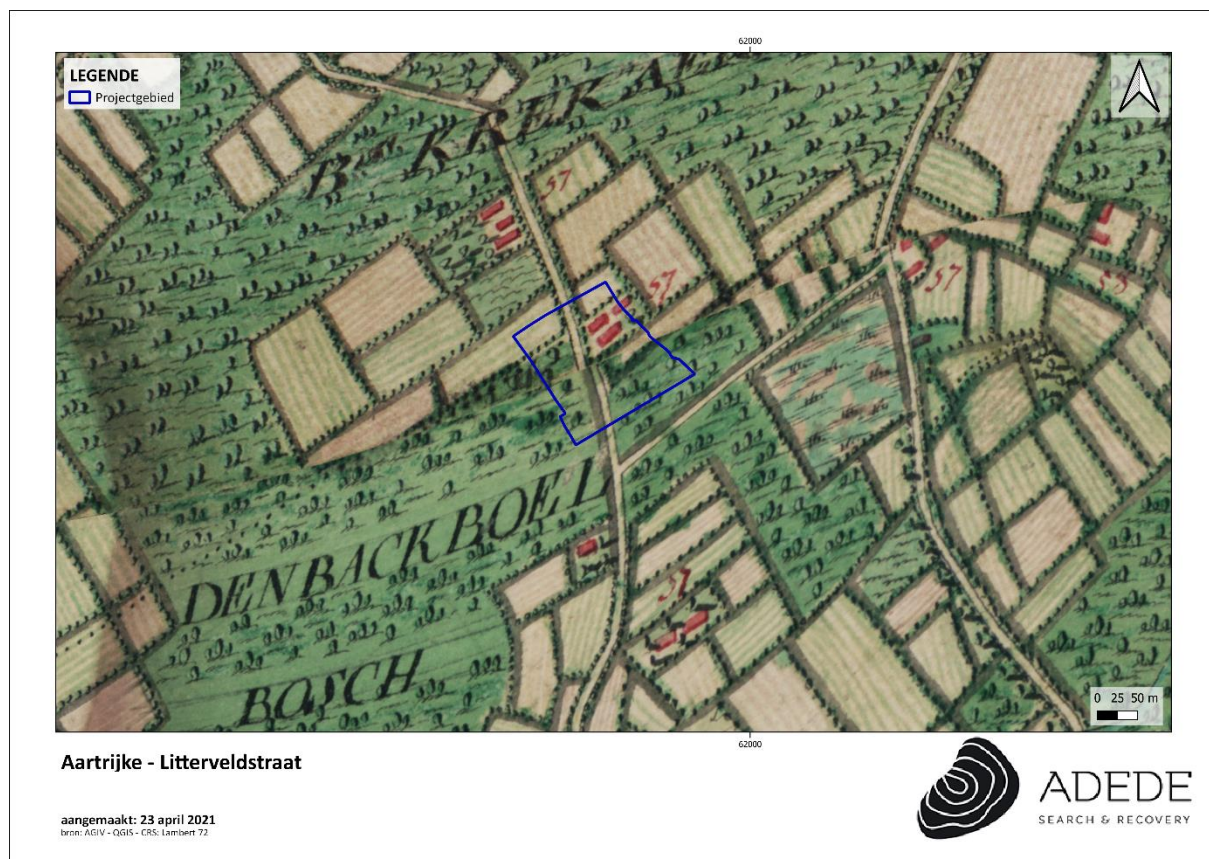
3.2.2.1 Kaart van Ferraris (1771 – 1778)

In opdracht van Keizerin Maria-Theresia werden de Oostenrijkse Nederlanden gedurende de periode 1771-1778 uitgebreid in kaart gebracht. De eerste plannen voor dit project dateren al van 1751, maar het zou nog tot 1770 duren vooraleer de Keizerin haar fiat gaf aan het project. Het was Joseph-Jean-François, graaf de Ferraris (1726-1814) die de leiding van het project in handen kreeg. De Ferraris was een gerenommeerd generaal uit het Oostenrijkse leger, die in Wenen Cartografie studeerde en reeds op jonge leeftijd actief werd in het leger.² De 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten werden geklasseerd volgens bundels en vergezeld van een beschrijvende teksten. De kaart werd in drievoud gemaakt en het exemplaar dat bedoeld was voor de landvoogd Karel van Lotharingen, is

² A. De Smet, 'Le Général-Comte de Ferraris et la carte des Pays-Bas autrichiens, in s.n., Album Antoine De Smet (Brussel, 1974) pp. 347-362.

heden in bezit van de Koninklijke Bibliotheek Albert I te Brussel. De andere exemplaren bevinden zich in het Nederlandse Rijksarchief te Den Haag en het Kriegsarchiv te Wenen.³ De Ferrariskaart had tot doel een militaire kaart te zijn, waarbij de details niet de voornaamste zorg waren, maar eerder de algemene aanduiding van hagen, grachten, rivieren en gebouwstructuren. Daarbij was het van belang dat het gebruik van de kaart zo voor de hand liggend mogelijk was. Daarbij werd overigens geen legende opgesteld, daar alle kaartelementen geacht werden duidelijk te zijn. Pas later werden legenda aan de kaarten toegevoegd.⁴

Op de kaart zien we een kleine afwijking bij de georeferentie, waardoor de Litterveldstraat door het projectgebied loopt. In realiteit loopt deze ten noordoosten van het projectgebied. Aan de overkant van de straat zien we hier een hoeve staan, bestaande uit drie gebouwen. Ook een weinig ten noorden en ten zuiden van het projectgebied zien we een weinig bebouwing. Het projectgebied zelf blijft geheel vrij van bebouwing. Het noordwestelijke deel van het projectgebied lijkt daarmee in gebruik als landbouwgrond, terwijl de meer zuidelijke delen nog bosgebied lijken te zijn.

Figuur 4. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.

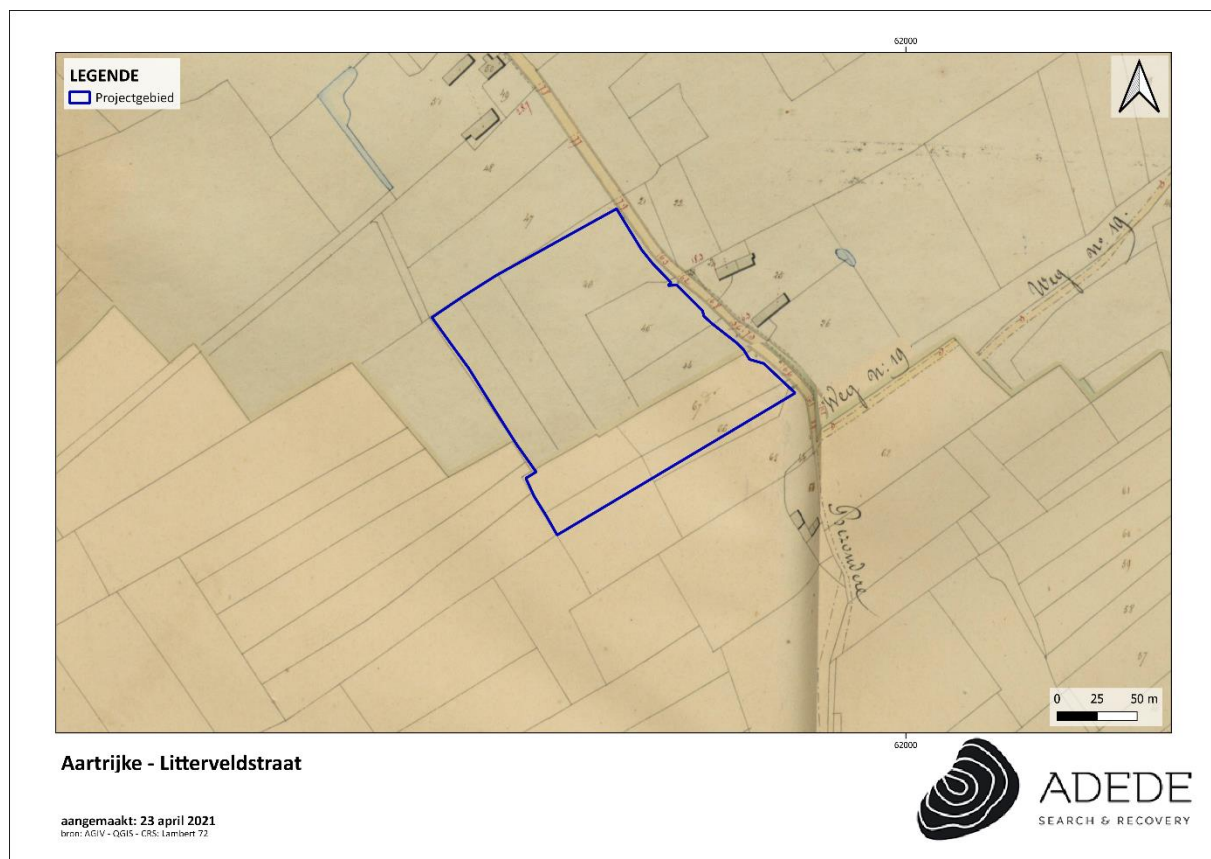
³ W. Bracke 'De kaart van de Oostenrijkse Nederlanden door graaf de Ferraris', in: s.n., *De Grote Atlas van Ferraris* (Tielt, 2009) pp. 5-19.

⁴ Karen De Coene, Thérèse Ongena, Frederic Stragier, Soetkin Vervust, Wouter Bracke & Philippe De Maeyer, 'Ferraris, the Legend', in: *Cartographic Journal* 49 (2012, 1), pp. 30-42.

3.2.2.2 *Atlas der Buurtwegen (1840)*

De Atlassen der Buurtwegen werden opgemaakt in uitvoering van de wet van 10 april 1841 met als doel ondubbelzinnig aan te duiden welke kleine wegen een openbaar karakter hadden. Er werd dus een inventarisatie gemaakt van alle 'openbare' wegen en 'private' wegen met openbare erfdienstbaarheid'. De atlas maakt een onderscheid in buurtwegen en voetwegen (sentiers). In de periode 1843-1845 werd per toenmalige gemeente een atlas opgemaakt, met uitzondering van een aantal stadskernen. Een atlas is samengesteld uit overzichtsplannen, detailplannen en tabellen. Overzichtsplannen zijn één of meerdere plannen van de betreffende atlasgemeente met aanduiding van de omtrekken van deelgebieden, die genummerd zijn; de nummering van de deelgebieden verwijst naar het nummer van het detailplan; de schaal waarin de overzichtsplannen zijn opgemaakt is meestal 1/10.000. Detailplannen zijn meestal opgemaakt op kaartschaal 1/2.500; in enkele gevallen zijn ze opgemaakt op een andere schaal, bijvoorbeeld in stedelijke centra en buitengebieden. De tabellen die in de atlassen zijn opgenomen bevatten de wegkarakteristieken, het nummer van de buurtweg, de lengte, de oppervlakte, tabellen van de eigenaars van de aangelande percelen en tabellen van grondinneming.

De situatie op de Atlas der buurtwegen wijkt niet zo heel erg veel af van de situatie op de Ferrariskaart. Het projectgebied blijft geheel vrij van bebouwing, al lijkt het er op dat het bos grotendeels gerooid werd. De Atlas der Buurtwegen kan ons op dit punt echter weinig bijbrengen. Ook de bebouwing in de omgeving blijft geconcentreerd op de drie eerder genoemde punten.

Figuur 5. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen.

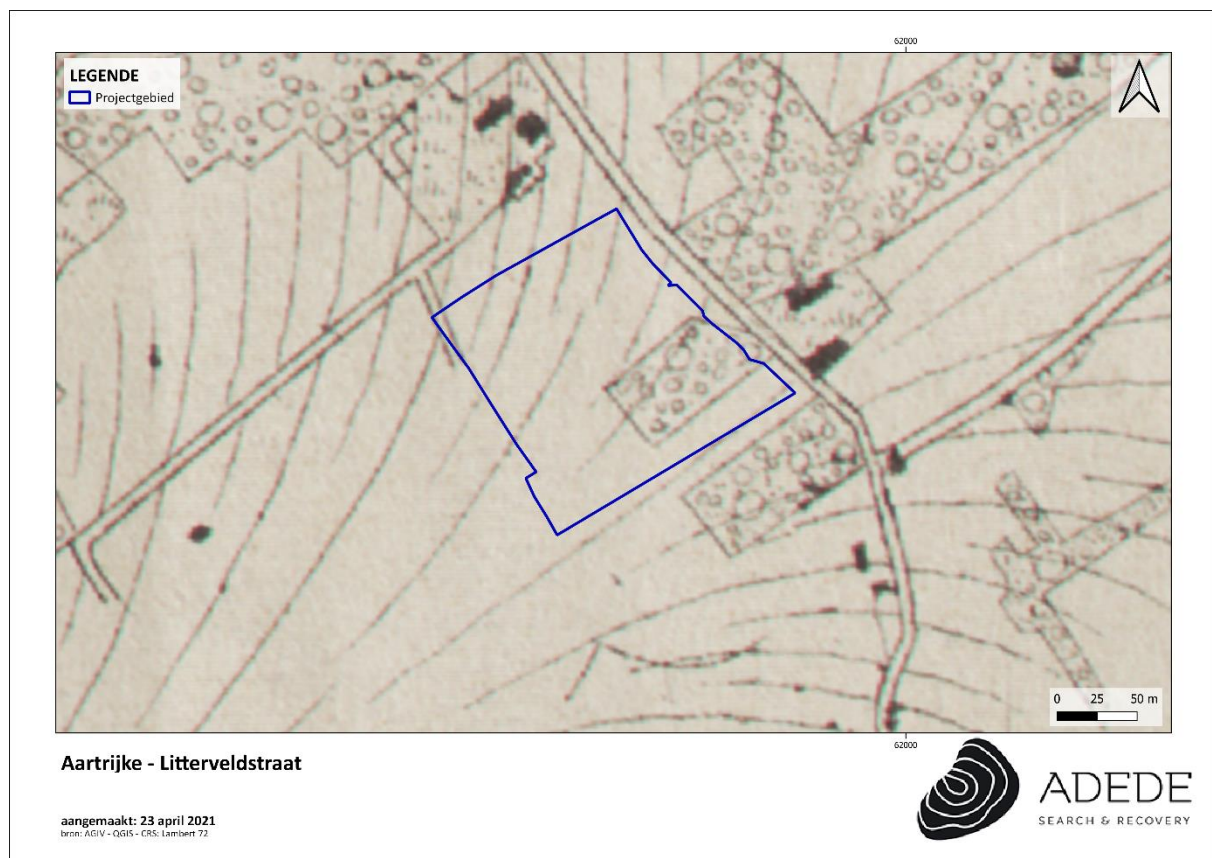
3.2.2.3 Topografische kaart van Vandermaelen (1846 – 1854)

Philip Vandermaelen (1795-1869) was een autodidact cartograaf die vanwege zijn eerdere verwezenlijkingen op vlak van cartografie vanaf 1831 nauw samenwerkte met de overheid. Kort na de Belgische onafhankelijkheid richtte hij het 'Etablissement Géographique' op, een instituut dat tot 1880 zou bestaan en naast een uitgeverij van kaarten en geografische werken, ook een museum en opleidingscentrum voor cartografen was.⁵ Aanvankelijk was zijn opdracht het karteren van de grenzen op basis waarvan de onderhandelingen gevoerd werden tussen België en Holland. Hij maakte van zijn bevoorrechte positie bij de overheid gebruik om de hand te leggen op de handgeschreven plannen van de gemeentelijke kadasters en verwierf ook de bestaande triangulaties. Daar hij kon beschikken over een schare goed opgeleide topografen, die hij overal ten lande uitstuurde om opmetingen gaan doen, beschikte hij al snel over alle informatie om een nieuwe

⁵ L. Wellens-De Donder, *Philippe Vandermaelen, 1795-1869* (Brussel, 1969)

topografische kaart van het jonge België te maken. Een eerste kaart op schaal 1:80.000 in 25 folio's – een meesterwerk van de lithografie – werd voltooid in 1853, terwijl de 250 folio's van de kaart op schaal 1:20.000 verschenen tussen 1846 en 1854.⁶

Op de Vandermaelenkaart wordt bevestigd dat de bebossing op het projectgebied inderdaad grotendeels gerooid werd. Enkel tegen de Litterveldstraat lijkt een gedeelte bos behouden te zijn gebleven. Het projectgebied blijft geheel vrij van bebouwing. In de omgeving lijkt de bebouwing wel een weinig toe te nemen.

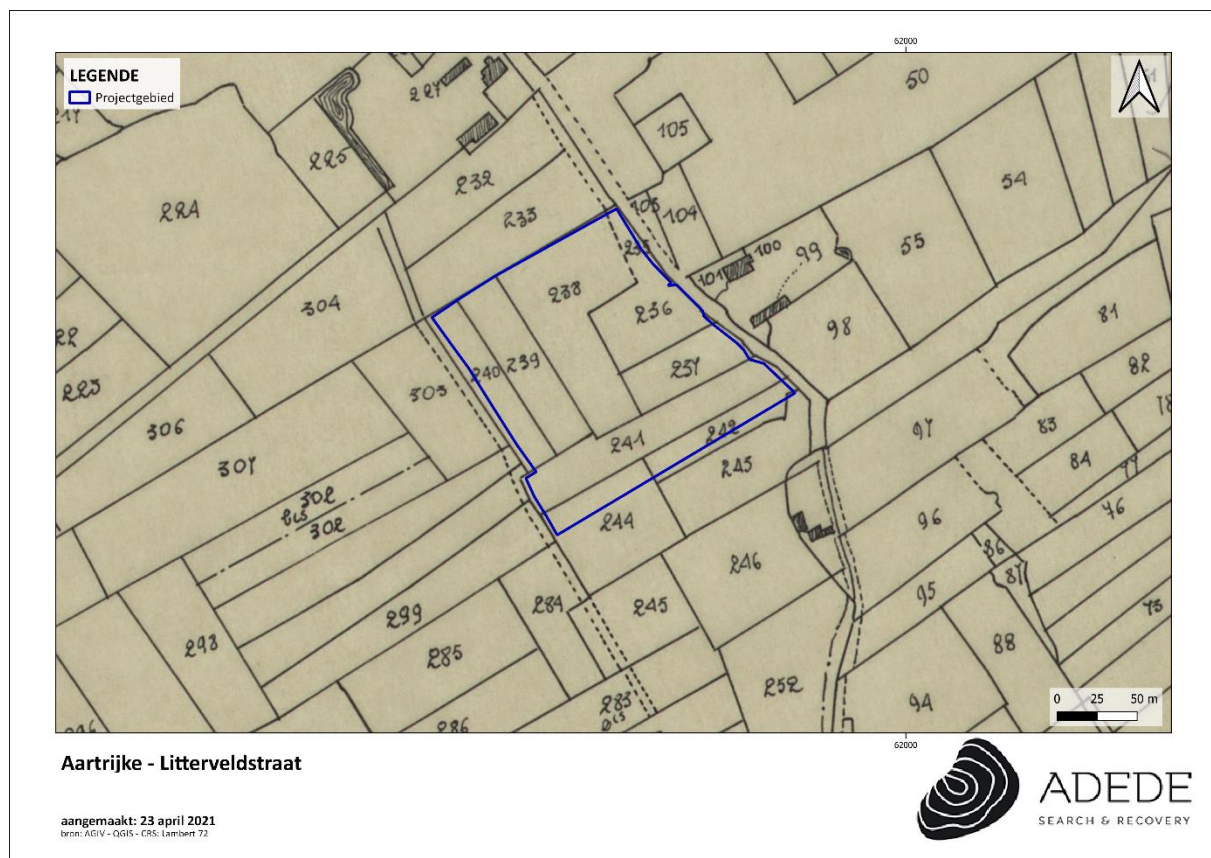
Figuur 6. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen.

3.2.2.4 Kaart van Popp (1842 – 1879)

De Popp-kaarten zijn een verzameling kadasterkaarten die in de 19de eeuw werden uitgegeven door de Brugse drukker-uitgever Philippe Chrétien Popp (1805-1879). In 1827 werd Popp benoemd tot controleur van het kadaster in Brugge. Na de Belgische onafhankelijkheid kreeg Popp, in navolging van Philip Vandermaelen, de goedkeuring van de overheid om de Belgische kadasterplannen in de

⁶ C. Lemoine-Isabeau, *La carte de Belgique et l'institut Cartographique Militaire(Dépot de la Guerre), 1830-1914 (Brussel, 1988).*

handel te brengen. De kadasterkaarten van Popp zijn dus in feite een gecommmercialiseerde versie van het toenmalige kadaster van België en bevatten zodoende veel gegevens over perceelsindeling. Bijkomende informatie bij de kaarten werd uitgegeven in bijgaande leggers. Popp overleed voor hij zijn volledige kadastrale atlas kon afwerken. Zijn weduwe vervulde nog de plannen voor de provincie luik, maar voor sommige gebieden beschikken we niet over een kadastrale kaart van Popp.⁷ Op de kaart van Popp zien we opnieuw een status quo. Het projectgebied blijft onbebouwd en ook de omgeving lijkt verstoken te blijven van enige evolutie.

Figuur 7. Situering van het projectgebied op de kaart van Popp.

3.2.1 Luchtfoto 1971

Op de luchtfoto zien we dat het beeld zeer gelijkend blijft met de Poppkaart. Het projectgebied blijft geheel vrij van bebouwing en is in gebruik als landbouwgrond. Het bosgebied op het projectgebied is ondertussen volledig verdwenen. Ook de drie bebouwingsnuclei in de omgeving blijven aanwezig. Enkel ten zuidwesten van het projectgebied is er bebouwing bijgekomen in de vorm van een hoeve.

⁷ S. Vrielinck, *Grootse plannen. De kadastrale Atlas van België van P.C. Popp: genese en datering (1840-1880)* (Amsterdam, 2018).

Figuur 8. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1971.

3.2.2 Luchtfoto 1979-1990

De luchtfoto van 1990 toont een status quo.

Figuur 9. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1979-1990.

3.3.3 Luchtfoto 2000-2003

De luchtfoto van 2000-2003 toont opnieuw een status quo.

Figuur 10. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1979-1990.

3.3.4 Luchtfoto 2008-2011

Ook op deze luchtfoto vallen weinig grote wijzigingen te zien. We stellen wel vast de bebouwing ten zuidwesten van het projectgebied sterk is uitgebreid. Het projectgebied zelf is geheel braakliggend en in gebruik als landbouwgrond.

Figuur 11. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1979-1990.

3.3.5 Luchtfoto 2020

Ook op deze luchtfoto stellen we een sterke uitbreiding van de bebouwing op de omliggende percelen vast, maar het eigenlijke projectgebied blijft geheel vrij van bebouwing.

Figuur 12. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1979-1990.

4 Besluit

In het kader van de aanvraag van een omgevingsvergunning voor de ophoging van landbouwgronden gelegen aan de Litterveldstraat te Aartrijke (Zedelgem), werd door ADEDE bv een bureaustudie uitgevoerd in het kader van het opstellen van een archeologische nota met beperkte samenstelling. Dit bureauonderzoek is er in geslaagd met absolute zekerheid aan te tonen dat de geplande werken onder geen enkel beding een bedreiging vormen voor het eventuele aanwezige bodemarchief.

Het bureauonderzoek heeft aangewezen dat Aartrijke gelegen is in een archeologisch waardevolle zone, waarbij in de ruime omgeving sporen uit de steentijden en de Romeinse periode werden aangetroffen. Sinds de achttiende eeuw is het projectgebied gelegen in een gebied dat ontgonnen werd voor landbouwactiviteiten en waarbij het bosgebied gaandeweg heeft moeten plaats ruimen voor landbouwgrond. Het projectgebied heeft sinds de achttiende eeuw geen bebouwing gekend en is steeds in gebruik geweest als landbouwgrond. Ook de geraadpleegde luchtfoto's bevestigen dit beeld.

De geplande werken bestaan in de ophoging van het terrein, waarbij de meer zuidoostelijk gelegen delen worden opgehoogd naar hetzelfde niveau van de noordelijke delen van het terrein. De op te hogen zone kent een oppervlakte van zo'n 11.771m² en deze wordt opgehoogd met een totaal van 2.475m³ grond. Daarbij wordt, volgens de informatie die ons door de opdrachtgever verstrekt werd, enkel gewerkt met aangevoerde teelaarde. De bestaande laag teelaarde zal dus niet eerst worden afgegraven en de geplande werken betreffen dus louter ophogingswerken. Deze ophogingen zullen een vijf à vijftien centimeter dik zijn op de meer noordelijke delen van het terrein, maar zullen op de zuidelijkere delen (die zoals aangegeven op de DHMVII kaart duidelijk lager gelegen zijn) zo'n 40 à 45 centimeter bedragen.

De enige effectieve bodemingreep die op het terrein zal gebeuren is de verbreding van de gracht met zo'n 118m²/45m³. Deze ingreep is echter zo beperkt – gezien de lengte van deze gracht – dat verder archeologisch onderzoek een te beperkte kenniswinst zou opleveren.

Het is dus duidelijk dat de geplande werken een uiterst beperkte ingreep op het eventueel aanwezige bodemarchief zullen hebben. Daarenboven is de effectieve bodemingreep (het verbreden van de gracht) zo beperkt dat archeologisch onderzoek hier geen kenniswinst zou opleveren. ADEDE bv is daarom van mening dat verder archeologisch onderzoek niet nodig is en dat de terreinen archeologisch kunnen vrijgegeven worden voor de uitvoering van de geplande werken. Dit ontslaat de opdrachtgever evenwel niet van zijn meldingsplicht mochten er tijdens de uitvoering van de geplande werken archeologische sporen aangetroffen worden.

5 Bibliografie

F. Bogemans, 'Legende overzichtskaart Quartairgeologie Vlaanderen' (Brussel, 2005).

W. Bracke 'De kaart van de Oostenrijkse Nederlanden door graaf de Ferraris', in: s.n., De Grote Atlas van Ferraris (Tielt, 2009) pp. 5-19.

Karen De Coene, Thérèse Ongena, Frederic Stragier, Soetkin Vervust, Wouter Bracke & Philippe De Maeyer, 'Ferraris, the Legend', in: Cartographic Journal 49 (2012, 1), pp. 30-42.

A. De Smet, 'Le Général-Comte de Ferraris et la carte des Pays-Bas autrichiens, in s.n., Album Antoine De Smet (Brussel, 1974) pp. 347-362.

C. Lemoine-Isabeau, Les militaires et la cartographie des Pays-Bas méridionaux et de la principauté de Liège à la fin du XVIIe et au XVIIIe siècle (Brussel, 1984).

C. Lemoine-Isabeau, 'Eugène Henry Fricx' in: Lexicon der Geschichte der Kartografie (1986, boek 1) pp. 242-243.

C. Lemoine-Isabeau, La carte de Belgique et l'institut Cartographique Militaire (Dépot de la Guerre), 1830-1914 (Brussel, 1988).

B. Pillans & P. Gibbard, 'The Quaternary period', in: F.M. Gradstein, J.G. Ogg & A.G. Smith, The Geological Time Scale (Cambridge, 2004) pp. 979-1010.

S. Vrielinck, Grootse plannen. De kadastrale Atlas van België van P.C. Popp: genese en datering (1840- 1880) (Amsterdam, 2018).

L. Wellens-De Donder, Philippe Vandermaelen, 1795-1869 (Brussel, 1969).

Cai.onroenderfgoed.be

Inventaris.onroenderfgoed.be

Geopunt.be

6 Lijst van figuren

Figuur 1. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m.....	- 14 -
Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail).	- 15 -
Figuur 3. Hoogteprofielen van het projectgebied.....	- 16 -
Figuur 4. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.....	- 20 -
Figuur 5. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen.....	- 22 -
Figuur 6. Situering van het projectgebied op de kaart van Vandermaelen.	- 23 -
Figuur 7. Situering van het projectgebied op de kaart van Popp.....	- 24 -
Figuur 8. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1971.	- 25 -
Figuur 9. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1979-1990.	- 26 -
Figuur 10. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1979-1990.	- 27 -
Figuur 11. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1979-1990.	- 28 -
Figuur 12. Situering van het projectgebied op de luchtfoto van 1979-1990.	- 29 -